

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Tietokeskus Finland Oy (jatkossa Tietokeskus) kiittää mahdollisuudesta lausuman jättöön. Arvostamme mahdollisuutta tuoda ajatuksemme julki. Olemme kuitenkin merkittävä suomalaisomisteinen ICT-toimittaja julkiselle sektorille (liikevaihto 204 M€ ja henkilökuntaa 800 henkilöä).

Ylipäätänsä on tärkeää käydä avointa keskustelua julkisista hankinnoista ja haluamme olla keskusteluissa mukana. Hallitusohjelman tavoitteet ja päämäärät ovat hyviä, koska tehokkuutta julkisissa hankinnoissa kuten yrityksissäkin tarvitaan, jotta olemme kilpailukykyisiä globaalissa taloudessa.

Esitys tulee lisäämään kilpailua ja tervehdyttämään markkinaa, mutta toisaalta samalla on syytä tarkastella hankintalain vaatimuksia kilpailuttamisen osalta erityisesti pienten hankintayksiköiden näkökulmasta. Pienillä hankintayksiköillä ei välttämättä ole riittävää hankintaosaamista nykyisen hankintalainsäädännön kilpailuttamisen vaatimuksiin ja tällaisen osaamisen hankkiminen ei kaikille hankintayksiköille ole mahdollista.

Uskomme kilpailun lisääntyvän esityksen myötä.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa

ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

Hankintalakia pitäisi säännöllisesti tarkastella ja Tietokeskus näkee mahdollisen hankintalain muutoksen myös kilpailutusmallien kehittämiseen ja uusien kustannussäästöjä tuovien ratkaisujen kehittämisen. Ehdotus mahdollistaa näkemyksemme mukaan myös ICT-hankintoja kilpailuttaville yhteishankintayhtiöille uusia mahdollisuuksia ja kilpailutusten palvelutarjooman lisäämistä.

Kun hankinnat ovat asianmukaisesti valmisteltu, se tulee vähentämään riitatapauksia ja markkinaoikeuden käsittelyitä sekä tehostamaan kilpailua.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Monissa lausunnoissa on tuotu julki kilpailutusten lisääntyminen ja kilpailutusten monimutkaisuus. Tähän ongelmaan yksi mahdollinen ratkaisu on "käänteinen kilpailutus". Hankintayksikkö antaa maksimibudjetin ja tavoitteet mitä halutaan saavuttaa. Tarjoajat antavat ratkaisumallin ja sisällön mitä tavoitetulla budjetilla saavutetaan. Näin toimien hankintayksiköt saavat useita ratkaisumalleja ja voivat valita tarjouksista parhaimmat. Toimintamalli on yrityspuolelta tuttu ja soveltuu myös ICT-hankintoihin. Toimintamallia on julkisella puolella käytetty huonekaluhankinnoissa sekä AV-hankinnoissa.

Käänteisen kilpailutuksen toteuttaminen edellyttää huolellista valmistautumista. Vertailuperusteiden määrittäminen ja huolellinen perustelemine ovat tärkeitä käänteisen kilpailutuksen kohdalla. Markkinavuoropuhelu niin tarjoajien kuin loppukäyttäjien kanssa esimerkiksi markkinakartoituksen keinoin toimii valmistelussa hyvänä apuna. Hankintalain markkinakartoituksen käyttö toteutuu tässä kilpailutusmallissa erittäin hyvin.

Kilpailutuksissa on myös tärkeää haastaa esimerkiksi minkä tyyppisiä säästöjä toimittajat pystyvät tuottamaan hankintayksikölle kuin se, että kilpailutetaan ennakkoon päätettyä mallia, joka ei välttämättä ole tavoitteeseen nähden tehokkain, laadukkain tai kustannustehokkain tapa.

Olisi hyvä, mikäli kilpailutus tuottaa ainoastaan yhden tarjouksen, että hankintayksikkö valmistelisi kilpailutuksen avoimesti uudelleen.

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Esitetyt keinot vievät tavoitteita oikeaan suuntaan. Kuitenkin keinojen käytössä pitää huomioida maantieteellisyys, toimiala ja muut kokonaisuuteen vaikuttavat huomiot.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Hankintalain 10 % omistusrajaus ei kohtele sidosyksikköjä tasapuolisesti. Harvaan asutuilla alueilla sidosyksikön toiminta on perusteltu, koska kilpailua ei nosta se, että pienet kaukana maantieteellisesti olevat kunnat tekisivät omia kilpailutuksiaan. Näillä alueilla sidosyksikön hyödyntäminen on perusteltua.

Lisäksi on sidosyksikköjä, jotka keskittyvät tiettyyn toimialaan vahvasti, jotka selkeästi tuottavat lisäarvoa asiakasomistajilleen keskitetyllä palvelutuotannolla ja toimiala osaamisellaan.

Tämän lisäksi on sidosyksikköjä, joilla on omistajina useita satoja organisaatioita, jolloin alkuperäinen hankintayksikön tavoite ja tarkoitus on hämärtynyt. Em. tilanteessa on mahdollista, että marginaalisia omistusosuuksia on käytetty lainsäädännön tarkoitusta vastaan ja tällä on vaikutusta vapaaseen kilpailuun. On perusteltua, että hankintayksiköiden omistusosuuksien ja määräysvallan suhdetta tarkennetaan.

Sidosyksikkö missä on useita satoja organisaatioita, on johtanut osittain suljettuun malliin, jossa kilpailu ei toimi terveesti. Hankintayksiköiden tuottaessaan palveluita tässä osittain suljetussa mallissa vailla aitoa kilpailua hankintayksiköt eivät kykene takaamaan asiakasorganisaatioillensa laadukasta ja kustannustehokasta palvelua, koska vertailupohja vapaaseen kilpailuun puuttuu.

Julkiselle organisaatiolle sidosyksikkö on helppo tapa ratkaista hankintatarpeet. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa julkiset toimijat ohjautuvat tekemään hankintoja muun kuin palveluiden ja tuotteiden laadun ja tehokkaan tuottamisen perusteella. Valintaa ohjaavina kriteereinä voinee olla virheiden välttely hankintalain näkökulmasta sen kustannuksella, että haettaisiin parhaiten julkista organisaatiota ja veronmaksajia palvelevia vaihtoehtoja. Tämä korostuu etenkin toimialoilla, joissa markkinassa on jo muutoinkin toimiva kilpailu kuten ICT.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

-

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiinne? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Toimialoista ICT infrastruktuuripalveluita tuottavat sidosyksiköt ovat erityisen keskeisessä asemassa, sillä ne turvaavat yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisen ICT infrastruktuurin turvallisuutta sekä tieto- ja kyberturvallisuuden toteutumista omistajilleen. Kriittisen ICT-infrastruktuurin toimivuus on elintärkeää julkisen sektorin varautumisessa ja huoltovarmuuden toteutumisessa, erityisesti kiristyneessä hybridi- ja kyberuhkien aikakaudessa.

Ylläolevaan peilaten lakiluonnoksen 2 §, 71 §, ja 81 § ovat ehdottoman tarpeellisia ja välttämättömiä lisäyksiä hankintalakiin. Lakiluonnos ja perustelut on laadittu tältä osin hyvin. Erityisesti 81 §:n mukainen harkinnanvarainen poissulkumahdollisuus sulkea pois tarjoaja ”jonka luotettavuus on todettu siinä määrin riittämättömäksi, että kansalliselle tai paikalliselle turvallisuudelle aiheutuva riski olisi ilmeinen”.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

Rikosrekisteriotteen pakollisesta käytöstä ei tulisi luopua, vaan sitä pitäisi sähköistää, jolloin se ei hidastaisi itse kilpailutuksen läpimenoa.

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

Kilpailutusten määrä lisääntyy esityksen myötä. Tietokeskus kuitenkin kokee kilpailutusten tuovan pidemmällä aikajänteellä säästöjä.

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

-

Kondelin Erkki
Tietokeskus Finland Oy - Erkki Kondelin, liiketoimintajohtaja